

FAKTORSKA STRUKTURA INTERESA MALOLJETNIH DELINKVENATA I OPĆE POPULACIJE

Marija Lebedina

Originalni znanstveni članak

UDK: 376.5

Fakultet za defektologiju — Zagreb

Prispjelo: 20. 01. 1989.

SAŽETAK

Cilj ovog rada bio je utvrditi faktorsku strukturu interesa maloljetnih delinkvenata i nedelinkvenata. Radi toga provedeno je ispitivanje na grupi od 122 maloljetna delinkventa, koji su se u razdoblju od 1. 1. 1985. do 31. 12. 1985. nalazili u ustanovama za odgoj muške omladine u SR Hrvatskoj, a tvorili su eksperimentalnu grupu. Kontrolnu grupu ispitanika tvorili su štićenici đачkih domova u gradu Zagrebu, koji su u odnosu prema eksperimentalnoj grupi bili izjednačeni po dobi, spolu i socioekonomskom statusu. Svi ispitanici rješavali su isti upitnik interesa, koji je mjerio intenzitet 24 vrste interesa preko dva indikatora: izbor zanimanja i način provođenja slobodnog vremena. Faktori interesa koji se najčešće javljaju u promatranim grupama varijabli su: zabavno—rekreativni, društveno humanitarni, djelatno produktivni. Ni u jednoj grupi varijabli nije postignuta zadovoljavajuća kongruencija svih ekstrasiranih faktora, što znači da dobivene faktore, iako su možda operacionalno slični, ne možemo smatrati identičnim u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi.

1. UVOD

Interesi su univerzalni fenomen jer su sastavni dio svake ličnosti, rezultat povijesnog razvoja čovječanstva, društvenih utjecaja, prenose se s generacije na generaciju putem učenja, čovjek ih sam upoznaje, bira i stvara s obzirom na vlastite potrebe, sposobnosti karakteristike i sklop ličnosti. U svakom razdoblju čovjekovog života interesi imaju specifičnu ulogu u njegovom razvoju. O njima ovisi i izbor zanimanja. Zajednički interesi važni su za formiranje i održavanje grupe. Čovjek ih stječe i uči putem mehanizama imitacije, introjeksijske, konformizma, a važni su nam s obzirom na aktivnosti koje putem njih obavljamo, jer u najvećoj mjeri ispunjavaju naše slobodno vrijeme.

Po Zvonareviću interesi su manje—više trajna usmjerenost čovjekove svijesti i aktivnosti na određene sadržaje, a samo bavljenje tim sadržajima povezano je subjektivno sa zadovoljenjem unutarnjih po-

treba pojedinca.

Poznavanje uvjeta javljanja određenih interesa važno je kako za stvaranje tih uvjeta, tako i za pružanje mogućnosti za njihovu realizaciju. Uvid u determinante pojedinih interesa trebao bi poslužiti kao osnova za organiziranu društvenu akciju radi razvijanja onih interesa koji su u skladu s vrijednostima datog društva, kao i autentičnim potrebama mladih. Kao važne činioce interesa možemo izdvojiti: faktore sredine (kultura i društvena struktura); određene crte i obilježja ličnosti (biološko—fizičke i psihološke karakteristike); utjecaj drugih osoba i situacija s kojima pojedinac dolazi u dodir. Bojanović (1964) kao bitne faktore u razvoju interesa navodi razvoj određenih sposobnosti do kojih dolazi zbog sazrijevanja ličnosti, kao i utjecaja sredine, naročito putem poticanja i pružanja mogućnosti za bavljenje određenim aktivnostima.

1.1. Interesi maloljetnih delinkvenata

Velik dio dosadašnjih istraživanja na području interesa maloljetnih delinkvenata temelji se na proučavanju slobodnog vremena. Neosporiva je činjenica da mladi najviše krivičnih djela i drugih oblika prijestupništva vrše upravo u slobodnom vremenu koje je često ispunjeno dosadom, rezignacijom, stihijom. Koristeći se uspoređivanjem strukture slobodnog vremena maloljetnih delinkvenata i nedelinkvenata nađena je visoka korelacija između raznih oblika aktivnosti avanturističkog tipa i delinkventnog ponašanja (Glueck, 1950).

Pretpostavku o specifičnoj strukturi interesa maloljetnih delinkvenata u odnosu prema nedelinkventu potvrđuju Chatterji i Mukerjee (1979). S obzirom na promatrane vrste interesa delinkventne omladine evidentirana je statistički značajno različita struktura interesa u odnosu prema nedelinkventnoj omladini. Razlika je čak značajna i u odnosu prema onim maloljetnim nedelinkventima koji su živjeli u jednakim uvjetima života kao i njihovi vršnjaci delinkventi, što bi išlo u prilog tvrdnji da uvjeti okoline nisu presudni za razvoj delinkventnog ponašanja. Dakle, po sudu navedenih autora na temelju strukture interesa možemo identificirati djecu s eventualnim sklonostima prema delinkventnom ponašanju.

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi faktorsku strukturu interesa maloljetnih delinkvenata i nedelinkvenata.

Uvažavajući tvrdnje da interesi uvelike određuju način živote pojedinca, a samim tim i životne ciljeve i opredjeljenja, utvrđivanje strukture interesa maloljetnih delinkvenata i nedelinkvenata omogućilo bi nam pouzdano preventivno djelovanje u ranom identificiranju djece sa sklonošću delinkventnom ponašanju.

Drugi doprinos bio bi kurativne prirode, a odnosio bi se na usporedbu sadašnjih mogućnosti tretmana maloljetnih delinkvenata u okviru odgojnih ustanova, promatrajući ga kroz stvarne želje i potrebe njihovih štićenika.

2.1. Hipoteza

U ovom radu postavili smo samo jednu hipotezu koja glasi: Različiti su faktori koji opisuju interese maloljetnih delinkvenata od onih koji opisuju interese maloljetnih nedelinkvenata. Opravdanost postavljanja afirmativne hipoteze nalazimo u rezultatima dosadašnjih istraživanja koja su utvrdila različite vrijednosne orijentacije maloljetnih delinkvenata u odnosu prema nedelinkventima (Petrović, 1973; Ajduković, 1986.), različit način provođenja slobodnog vremena (Bašić, 1982, 1984), različite manifestne interese grupa delinkvenata i nedelinkvenata (Pavlič, 1971; Petrović, 1960).

3. METODE RADA

3.1. Uzorci ispitanika

Ispitivanje je obuhvatilo dvije skupine maloljetnika. Eksperimentalnu skupinu (E) činila je populacija maloljetnika u životnoj dobi između 15 i 18 godina, muškog spola, koji su se pravomoćnom sudskom odlukom, bez obzira na počinjeno krivično djelo u razdoblju od 1. I. 1985. do 31. XII. 1985, nalazili u odgojnim domovima za mušku omladinu i centrima za odgoj omladine na teritoriju SR Hrvatske, uz uvjet da su u spomenutim ustanovama proveli najmanje šest mjeseci. Kontrolnu skupinu (K) činili su štićenici đačkih domova na području grada Zagreba, koji su u odnosu prema eksperimentalnoj skupini izjednačeni s obzi-

rom na dob i socioekonomski status obitelji.

3.2. Uzorci varijabli

Prvi dio našeg upitnika sadržavao je neka opća pitanja o samim ispitanicima iz kojih su dobiveni podaci o njihovoj naobrazbi socio-ekonomskom statusu obitelji, eventualnom postojanju devijantnog ponašanja u obitelji. U okviru samog upitnika interesa primijenjene su sumacione skale Likertovog tipa za mjerenje intenziteta 24 interesa, i to: agrokulturnog, avanturističkog, biološkog, djelatno-manuelnog, domaćinskog, estradnog, sportskorekreativnog, hedonističkog, socijalno-humanitarnog, literarnog, hazarderskog, likovnog, muzičkog, pedagoškog, pronalazačkog, interesa za putovanja, seksualnog, humorističkog, tehničkog, roditeljskog, religioznog, utilitarnog, verbalnog, vojnog. Postojanje navedenih interesa utvrđeno je u nekom od prijašnjih istraživanja (Pantić, 1981).

Svaka skala temeljila se na dvije vrste indikatora: preferencija zanimanja i korištenje slobodnog vremena. U tehničkom pogledu najprije je prezentirana baterija s preferencijama zanimanja, a zatim baterija s 24 predložena načina korištenja slobodnog vremena.

3.3. Način provođenja ispitivanja

Sva ispitivanja vršena su grupno. Grupe su se sastojale od 10 do 15 ispitanika, a rad na ispitnim materijalima nije bio ograničen. Trajao je u prosjeku 15–20 minuta.

3.4. Metode obradbe podataka

Cjelokupna računski obradba podataka rađena je u Računskom centru Zagrebačkog sveučilišta (SRCE). Dobiveni podaci obrađeni su na elektronskom računalu po-

moću ovih programa: Faktorska struktura interesa utvrđena je pomoću programa PCOMPA (principal components). Ovaj program izračunava značajne glavne komponente matrice interkorelacija varijabli na temelju PB kriterija (Štalec, Momirović, 1971). Izolirane značajne komponente transformira u varimax i orthoblique poziciju. U našem radu odlučili smo se za orthoblique poziciju, jer nam ona kao kosa solucija daje bolje informacije, a dobiveni faktori su u međusobnoj korelaciji, što je u našem slučaju vjerodostojnije realnoj situaciji. Autori programa orthoblique transformacije u faktorskoj analizi su Harris, C. W., Kaiser, H. F. (1964).

4. REZULTATI I DISKUSIJA

4.1. Interesi prema navedenim zanimanjima

Interes ispitanika prema pojedinim zanimanjima ispitivan je putem 24 varijable definirane popisom u 24 vrste zanimanja.

a) Eksperimentalna grupa

(Kako su matrice interkorelacija varijabli zanimanja vrlo opsežne, nismo ih ovdje navodili, a mogu se naći kod autora.)

Tablica 1.

Karakteristični korjenovi matrice korelacija

	LAMBDA	UČEŠĆE	KUMULACIJA
1	5.43107	.23000	.22629
2	1.91557	.79820	.30611
3	1.52038	.06335	.36946
4	1.40508	.05855	.42800
5	1.25451	.06227	.48028*
6	1.10611	.05000	.52970
7	1.05838	.04410	.57380
8	1.04999	.04375	.61755
9	.98329	.04093	.65848

10	.84899	.03537	.69385
11	.82287	.03429	.72814
12	.80432	.03351	.76165
13	.73292	.03054	.79219
14	.68000	.02833	.82053
15	.62100	.02588	.84640
16	.57097	.02379	.87019
17	.51376	.02141	.89160
18	.50797	.02117	.91276
19	.47600	.01983	.93260
20	.41939	.01706	.94965
21	.37937	.01581	.97546
22	.33350	.01390	.97936
23	.29390	.01225	.99160
24	.20155	.00840	1.00000

*posljednji značajni karakteristični korijen

U Tablici 1. sadržani su karakteristični korijeni ekstrahirani Hotellingovom metodom iz matrice interkorelacija varijabli. Dobivene su glavne komponente, koje su početni koordinatni sustav vektora manifestnih varijabli, a kasnije bit će transformiran kosokutnom rotacijskom metodom. Svrha transformacije je da se utvrdi najpovoljniji položaj faktorskih osovina, s ciljem da se nađe takva pozicija vektora faktora koja omogućuje interpretaciju dimenzija koje ti vektori reprezentiraju. Uz upotrebu faktorske analize čvrsto je vezan problem kriterija za zaustavljanje ekstrahiranih faktora. Ako operiramo s prevelikim brojem faktora, postoji opasnost da se neki faktor kontaminiran uniknom varijancom proglašeni osnovnom dimenzijom nekog latentnog prostora. Metoda glavnih komponenata Hotellinga operira s totalnom varijancom sistema varijabli. Ali ne analizira se sva, totalna varijanca, nego samo jedan njezin dio—valjana varijanca. Uzimaju se u obzir samo oni karakteristični korijeni koji zadovoljavaju neku kriterijsku vrijednost. Na taj način ekstrahira se samo određen broj

glavnih komponenata (značajne glavne komponente), dok se ostale (najčešće mnogo veći broj) ne analiziraju, jer sadrže pretežno uniknu varijancu. U Tablici 1. izdvajaju se 4 karakteristična korijena, koja objašnjavaju 37% zajedničke varijance. Kosokutnom transformacijom dobivena je matrica sklopa i matrica strukture na osnovi koje smo definirali latentne faktore.

Tablica 2.

Matrica sklopa

	OBO 1	OBO 2	OBO 3	OBO 4
ZANI 1	.04	.04	-.35	.67
ZANI 2	-.22	-.14	.40	.57
ZANI 3	-.15	-.13	.11	.73
ZANI 4	-.13	-.73	.09	-.04
ZANI 5	.34	-.21	-.32	.13
ZANI 6	.30	-.27	.25	.16
ZANI 7	.30	-.12	.29	-.16
ZANI 8	.05	-.59	.26	-.17
ZANI 9	.56	.12	-.04	.07
ZANI 10	.06	.23	.03	.68
ZANI 11	.08	.76	.19	-.00
ZANI 12	.04	.03	-.04	.68
ZANI 13	-.05	-.09	.06	.44
ZANI 14	.38	.04	-.12	.59
ZANI 15	.37	.21	.39	.21
ZANI 16	.10	-.08	.70	.02
ZANI 17	-.01	-.49	.17	.18
ZANI 18	.10	-.58	-.14	.07
ZANI 19	.49	-.23	.04	-.09
ZANI 20	.76	.25	.11	-.04
ZANI 21	.19	-.29	-.52	.10
ZANI 22	.41	-.20	-.09	.09
ZANI 23	.77	.03	-.04	.06
ZANI 24	.72	-.10	-.01	-.25

Očividno je postojanje 4 faktora koja definiramo ovako:

F_1 = interes za zanimanja u kojima se očituje briga pojedinca za zajednicu i opću dobrobit ljudi (altruističko—humanitarni interes);

F_2 = odsutnost gotovo svih profesionalnih

interesa s elementima opće apatičnosti;

F_3 = interes za zanimanja koja su vezana uz nepredvidljivost, iznenađenja, uzbuđenja (avanturističko–pustolovni interesi);

F_4 = interes za elementarno biološka i kulturno–umjetnička zanimanja.

Tablica 3

Matrica strukture

	OBQ 1	OBQ 2	OBQ 3	OBQ 4
ZANI 1	.32	-.15	-.25	.62
ZANI 2	.18	-.36	.48	.56
ZANI 3	.30	-.38	.23	.72
ZANI 4	.11	-.69	.22	.19
ZANI 5	.42	-.31	-.20	.34
ZANI 6	.51	-.49	.38	.45
ZANI 7	.31	-.22	.34	.09
ZANI 8	.21	-.60	.37	.12
ZANI 9	.55	-.09	.04	.31
ZANI 10	.34	-.05	.10	.63
ZANI 11	-.15	.70	.04	-.22
ZANI 12	.38	-.24	.07	.69
ZANI 13	.22	-.25	.13	.46
ZANI 14	.55	-.22	.00	.56
ZANI 15	.47	-.08	.44	.38
ZANI 16	.25	-.27	.74	.21
ZANI 17	.28	-.59	.30	.38
ZANI 18	.31	-.61	.01	.32
ZANI 19	.52	-.37	.15	.25
ZANI 20	.67	-.02	.18	.28
ZANI 21	.26	-.28	-.41	.23
ZANI 22	.51	-.36	.04	.36
ZANI 23	.78	-.25	.09	.44
ZANI 24	.62	-.25	.09	.16

Valja primijetiti da je najgeneralniji faktor pri interesu za pojedina zanimanja u skupini maloljetnih delinkvenata definiran pozitivnim društvenim vrednovanjem, tj. radi se o zanimanjima u kojima je izražen altruizam, želja za napretkom i prosperitetom cijele zajednice uz ulaganje vlastitih napora samog maloljetnika. Taj podatak

može nas upozoriti na želju maloljetnih delinkvenata da u svom životu nadoknade sve ono što možda i sami nisu imali (brigu, ljubav, pažnju, disciplinu), bez obzira na vlastita ulaganja pri tome. Interes prema humanitarnim područjima u svom određenju često sadrži varijable koje se odnose na područje pedagoške usmjerenosti, dakle humanizam u smislu edukacije drugih ljudi. Pantić (1981) je u svom istraživanju našao da 54% ženskih i 40% muških ispitanika izražava pedagoški interes.

Drugi faktor F_2 govori nam o općoj nezainteresiranosti maloljetnih delinkvenata za sve ponuđene sadržaje i navedena zanimanja, općoj inertnosti, a možda čak i apatičnosti. Ovakvi rezultati potkrepljuju dosadašnja istraživanja osobina ličnosti odgojno zapuštene djece koja govore o nedostacima pozitivnih navika volje, upornosti dosljednosti (Simić, 1968; Mejovšek, 1977). Nedovoljan poticaj okoline bilo unutar vlastite obitelji ili šire zajednice u kojoj borave (domovi), doživljavanje vlastite obilježenosti i samim time nepovjerenja u svoje mogućnosti ruši samopouzdanje i potencijalno zalaganje maloljetnika.

F_3 možemo takođe dovesti u vezu s karakteristikama ličnosti maloljetnih delinkvenata: ekstraverzijom, konverzivnim sindromom, nestabilnošću ličnosti, što uvjetuje težnju za dinamikom, uzbuđenjima uz nedovoljnu upornost i ulaganje napora u postizanju dugoročnih ciljeva.

Po sudu nekih autora i najveći dio kulturno–umjetničkih zanimanja koje sadrži F_4 možemo podvesti pod hedonističke interese.

b) Kontrolna grupa

Tablica 4.

Karakteristični korjenovi matrice korelacija

	LAMBDA	UČEŠĆE	KUMULACIJA
1	1.33083	.22212	.22212
2	1.94014	.08084	.30296
3	1.68491	.07020	.37316
4	1.57291	.06554	.43870*
5	1.41867	.05911	.49781
6	1.29325	.05389	.55170
7	1.14521	.04772	.60000
8	1.03534	.04314	.64255
9	.99510	.03752	.68007
10	.84952	.03540	.71547
11	.80605	.03359	.74906
12	.70906	.03000	.77860
13	.67751	.02823	.80683
14	.60774	.02532	.83215
15	.58774	.02449	.85664
16	.55444	.02310	.87974
17	.47711	.01988	.89962
18	.45021	.01876	.91838
19	.40540	.01689	.93527
20	.37646	.01569	.95096
21	.34475	.01436	.96532
22	.33322	.01388	.97921
23	.27117	.01130	.99051
24	.22785	.00849	1.00000

*posljednji značajni karakteristični korijen

U Tablici 4. vidimo da se izdvajaju četiri karakteristična korijena koji objašnjavaju 40% zajedničke varijance. Kosokutnom transformacijom dobivena je matrica sklopa na osnovi koje smo uz matricu strukture definirali latentne faktore.

Dobivena četiri faktora definirali smo ovako:

F_3 = široki interes prema zanimanjima humanitarne, pedagoške i kulturno—umjetničke orijentacije;

F_2 = interes za biologijska i prirodoslovna zanimanja u službi napretka čovječanstva;

stva;

F_1 = interes prema zanimanjima koja se bave umjetničkim sadržajima uz interes prema domaćinskim poslovima i odsutnosti svih tehničkih interesa;

F_4 = odsutnost svih interesa prema bilo kakvom zanimanju (opći nihilizam) izuzev vrlo slab ekonomski interes.

Tablica 5.

Matrica sklopa

	OBQ 1	OBQ 2	OBQ 3	OBQ 4
ZANI 1	-.07	.70	-.07	.07
ZANI 2	-.06	.73	-.14	-.13
ZANI 3	.19	.74	.01	.09
ZANI 4	.08	.14	.22	-.14
ZANI 5	.53	.21	.15	-.02
ZANI 6	.21	-.14	.54	-.23
ZANI 7	-.11	-.32	.47	-.18
ZANI 8	-.40	-.14	.24	-.43
ZANI 10	.40	.09	.60	.17
ZANI 11	-.08	.03	.22	.82
ZANI 12	.65	.12	.20	-.26
ZANI 13	.15	.06	.15	-.52
ZANI 14	.12	.37	.49	.25
ZANI 15	.09	.38	.11	-.27
ZANI 16	-.25	.21	.33	-.05
ZANI 17	-.34	.38	.25	-.18
ZANI 18	-.31	.07	.48	-.09
ZANI 19	-.57	.35	.24	-.06
ZANI 20	-.06	.04	.75	.12
ZANI 21	-.12	-.03	.20	-.38
ZANI 22	-.06	.05	.60	.20
ZANI 23	.05	-.15	.80	.04
ZANI 24	-.22	-.25	.60	.13

Tablica 6.

Matrica strukture

	OBQ 1	OBQ 2	OBQ 3	OBQ 4
ZANI 1	-.01	.65	.20	-.06
ZANI 2	.00	.69	.20	-.24
ZANI 3	.26	.74	.31	-.07
ZANI 4	.10	.33	.41	-.50

ZANI 5	.56	.33	.28	-.11
ZANI 6	.22	.16	.56	-.36
ZANI 7	-.11	-.09	.38	-.26
ZANI 8	-.41	.01	.28	-.47
ZANI 9	.24	.27	.68	-.22
ZANI 10	.45	.34	.61	-.03
ZANI 11	-.06	-.07	-.03	.74
ZANI 12	.67	.32	.37	-.34
ZANI 13	.16	.25	.34	-.57
ZANI 14	.19	.53	.58	.02
ZANI 15	-.05	.48	.35	-.39
ZANI 16	-.21	.34	.42	-.20
ZANI 17	-.30	.50	.45	-.35
ZANI 18	-.27	.27	.52	-.26
ZANI 19	-.52	.38	.33	-.10
ZANI 20	-.01	.33	.73	-.12
ZANI 21	-.11	.13	.29	-.44
ZANI 22	-.01	.26	.55	.01
ZANI 23	.09	.19	.72	-.18
ZANI 24	-.20	-.04	.44	.00

Zanimljivo je da su navedeni faktori određeni na osnovi veće povezanosti s manifestnim varijablama u K grupi u odnosu prema E grupi, što govori o razlikama u kvantiteti, tj. intenzitetu pojedinih interesa koji je bolje izražen u K grupi. Maloljetni delinkventi bili su skloniji neodređenim odgovorima, uz blaži intenzitet prihvaćanja ili neprihvatanja ponuđene varijable – dakle veću neizdiferenciranost svojih interesa. To možemo objasniti pretpostavkom o formiranju interesa kroz odgoj i način života, a iz varijabli ispitivanja socio-ekonomskog statusa zaključuje se da su maloljetni delinkventi više prepušteni sami sebi, bez usmjeravanja uže zajednice i kao takvi više su dezorijentirani u svom budućem zanimanju. Ovakvi rezultati u skladu su s pretpostavkom (Hurlock, 1970) o razdoblju probnog izbora zanimanja od 11 do 17 godina, kada se profesionalni interesi formiraju u skladu sa simpatijama, sposobnostima, te osobnim vrijednostima i idealima. Upravo ovi podaci govore nam o velikim mogućnostima utje-

caja odgajatelja na razvoj interesa šticećenika u ovom razdoblju njihovog života.

Faktor F_2 možemo dijelom dovesti u vezu s (Allportovim, 1969) teorijskim interesom. On ga definira pomoću odnosa subjekta prema otkrivanju istine i prema empirijskom, racionalnom i "intelektualističkom" pristupu.

F_4 i ovdje govori o općem odbacivanju svih navedenih zanimanja, što znači da opća apatičnost, nezainteresiranost ne karakterizira samo delinkventnu omladinu.

c) Kongruencija

Da bismo mogli izvršiti identifikaciju istih, tj. različitih faktora dobivenih u različitim analizama, trebali smo utvrditi stupanj međusobne sličnosti između svih faktora u jednoj i svih faktora u drugoj grupi. U tu svrhu utvrdili smo stupanj kongruencije između faktora, budući su naši faktori dobiveni na dvije različite grupe ispitanika.

Tablica 7.

Matrica kongruencije faktora varijabli zanimanja

	OBQ 1	OBQ 2	OBQ 3	OBQ 4
OBQ 1	-.09	.27	-.25	.46
OBQ 2	-.04	-.13	.13	.74
OBQ 3	.85	.18	.15	.21
OBQ 4	.10	-.68	-.10	-.10

Po kriteriju koji navodi (Fulgosi, 1984) samo oni faktori kod kojih koeficijent kongruencije iznosi 0,80 i više mogu se smatrati identičnim u obje studije. Prema tome samo prvi faktor F_1 u E grupi i F_3 u K grupi dostižu minimalni potreban koeficijent kongruencije, te ih možemo smatrati istovjetnima. Zaključujemo da postoji slaganje delinkventne i nedelinkventne populacije u zanimanjima koja obuhvaćaju altruističke i humanitarne ciljeve.

Svi ostali utvrđeni faktori pokazuju mnogo manji koeficijent kongruencije. Zanimljivo je da prisutnost faktora F_3 iz E grupe nije utvrđeno i u K grupi. To nas navodi na zaključak o postojanju većeg interesa maloljetnih delinkvenata prema avanturističkim zanimanjima uz prisutnost uzbuđenja i neizvjesnosti što je u skladu s dosadašnjim istraživanjima. Ovaj faktor izolirao je (Guilford, 1959), koji ističe kako je u pitanju bipolarna struktura koju određuje kao "zadovoljstvo iz preuzimanja rizika, nasuprot težnji za sigurnošću sa tolerancijom monotonije".

Postojanje avanturističkog interesa velikog broja mladih svjedoči o njihovoj znatnoj spremnosti na rizik i težnji da se preuzme osobna odgovornost za svoju sudbinu. Postojanje avanturističkog interesa u doba puberteta i adolescencije navode mnogi autori (Hurlock, 1970; Petrovič, 1960), koji navodi da delinkventna muška populacija manifestira znatno veći avanturistički interes od nedelinkventne populacije, što se potvrdilo i u našem radu.

4.2. Interesi prema načinu korištenja slobodnog vremena

a) Eksperimentalna grupa

Interes ispitanika prema načinu korištenja slobodnog vremena ispitivan je

u 24 različite aktivnosti s obzirom na 24 područja interesa čiji su reprezentant, a koje bi mogle ispunjavati maloljetnikovo slobodno vrijeme.

Tablica 8.

Karakteristični korjenovi matrice korelacija

	LAMBDA	UČEŠĆE	KUMULACIJA
1.	5.83352	.24306	.24306
2	2.03145	.08464	.32771
3	1.48379	.06182	.38953*
4	1.32343	.05514	.44467
5	1.25002	.05208	.50000
6	1.12865	.04703	.54379
7	1.08896	.04537	.59001
8	.97830	.04076	.63001
9	.95704	.03988	.66980
10	.89000	.03708	.70688
11	.77364	.03224	.73912
12	.74430	.03101	.77013
13	.66807	.02784	.79797
14	.63084	.02629	.82425
15	.60347	.02514	.84940
16	.54962	.02290	.87230
17	.53296	.02221	.89450
18	.47829	.01993	.91443
19	.43283	.01803	.93247
20	.41202	.01717	.94963
21	.33847	.01410	.96374
22	.32937	.01372	.97746
23	.27375	.01141	.98887
24	.26720	.01113	1.00000

*posljednji značajni karakteristični korijen

Iz Tablice karakterističnih korjenova ekstrahirani Hotellingovom metodom iz matrice interkorelacija varijabli izdvajaju se 3 karakteristična korijena koja objašnjavaju 38% zajedničke varijance. Kosokutnom transformacijom dobivena je matrica sklopa, na osnovi koje smo uz matricu strukture pokušali definirati latentne faktore.

Tablica 9.

Matrica sklopa			
	OBQ 1	OBQ 2	OBQ 3
SLOB 1	-.02	-.04	.77
SLOB 2	.42	.31	-.33
SLOB 3	.71	.01	-.09
SLOB 4	.37	.33	-.27
SLOB 5	-.05	.40	.47
SLOB 6	.68	-.20	.08
SLOB 7	-.13	.61	-.13
SLOB 8	-.29	.76	-.04
SLOB 9	.44	-.10	.31
SLOB 10	.59	-.04	-.01
SLOB 11	.11	-.44	-.10
SLOB 12	.63	-.01	-.22
SLOB 13	.36	.34	-.14
SLOB 14	.76	-.14	-.12
SLOB 15	.74	-.12	-.16
SLOB 16	-.31	.18	.35
SLOB 17	-.06	.62	.18
SLOB 18	.17	.51	.10
SLOB 19	.45	.23	.02
SLOB 20	.66	-.12	.15
SLOB 21	.23	-.05	.35
SLOB 22	.13	.43	.13
SLOB 23	.56	.16	.11
SLOB 24	.23	.53	-.14

Tablica 10.

Matrica strukture			
	OBQ 1	OBQ 2	OBQ 3
SLOB 1	.14	.07	.76
SLOB 2	.48	.44	-.19
SLOB 3	.70	.30	.07
SLOB 4	.45	.45	-.14
SLOB 5	.23	.44	.51
SLOB 6	.61	.10	.20
SLOB 7	.10	.54	-.06
SLOB 8	.02	.63	.01
SLOB 9	.47	.14	.39
SLOB 10	.57	.21	.12
SLOB 11	-.10	-.41	-.14
SLOB 12	.59	.24	-.07
SLOB 13	.47	.47	-.01
SLOB 14	.72	.20	.27

SLOB 15	.66	.17	-.01
SLOB 16	.47	.36	.44
SLOB 17	.24	.63	.26
SLOB 18	.41	.60	.22
SLOB 19	.56	.43	.15
SLOB 20	.64	.18	.28
SLOB 21	.29	.10	.40
SLOB 22	.34	.50	.22
SLOB 23	.65	.41	.26
SLOB 24	.42	.60	-.01

Očevidno je postojanje tri faktora, koje definiramo ovako:

F_1 = slobodno vrijeme ispunjeno pedagoško-humanitarnim, te edukativnim i kulturnim sadržajima;

F_2 = isključivi interes za aktivnosti koje omogućavaju doživljavanje ugone i zabave (hedonistički interes);

F_3 = slobodno vrijeme ispunjeno praktičnim-svrshodnim djelatnostima uz postojanje dinamičnosti i uzbuđenja;

Na temelju ovako definiranih faktora možemo zaključiti da je populacija maloljetnih delinkvenata usmjerena na ispunjavanje slobodnog vremena vrlo različitim aktivnostima od humanitarnih, edukativnih, svrshodnopraktičnih do rekreativnih aktivnosti, dakle obuhvaća sve ono što možemo smatrati pozitivnim u kreiranju buduće zrele i odgovorne ličnosti.

Kada usporedimo kojim se slobodnim aktivnostima bavi populacija štíćenika u odgojnim ustanovama na području SR Hrvatske, zaključujemo da su najviše zastupljene razne sportske aktivnosti, nešto manje praktično-djelatne (kroz radionice), te manjim dijelom edukativno-humanitarne. Upravo obratan poredak nabrojanih faktora po stupnju generalnosti pokazuje nam možda na glavni nedostatak tretmana maloljetnih delinkvenata. Naime, vrlo često zaboravljamo da su maloljetni delinkventi u velikom broju slučajeva odgojno zapuš-

tena djeca s teškoćama socijalizacije, koji nerijetko doživljavaju kompletan tretman, pa i svoj udio u slobodnim aktivnostima kao oblik prisile i represije okoline na njihovu individualnost. Odgajatelji često svojim nastupom i stavom da je slobodna aktivnost sama sebi svrhom zaboravljaju prvenstveno razvoj humanih i elementarnih ljudskih vrijednosti, koje su u pozadini svake čovjekove aktivnosti. Tek postupnim "razbijanjem" maloljetnikove dezorijentiranosti, a često i otpora, prvenstveno odgojnim djelovanjem, dolaskom do specifičnih afiniteta svakog maloljetnika kao posebne individue, možemo očekivati internalizaciju pojedinih interesa od štićenika.

b) Kontrolna grupa

Tablica 11.

Karakteristični korjenovi matrice korelacija			
	LAMDBA	UČEŠĆE	KUMULACIJA
1	5.58879	.23287	.23287
2	2.19805	.09159	.32445
3	1.90082	.07920	.40365*
4	1.44586	.06024	.46390
5	1.26462	.05269	.51659
6	1.10520	.04605	.56264
7	1.07390	.04475	.60739
8	.92738	.03864	.64603
9	.84754	.03644	.68247
10	.81423	.03393	.71639
11	.74796	.03116	.74756
12	.72161	.03007	.77762
13	.66447	.02769	.80531
14	.64650	.02694	.83225
15	.62461	.02603	.85827
16	.59468	.02478	.88305
17	.48909	.02038	.90343
18	.42082	.01753	.92097
19	.39880	.01662	.93758
20	.35241	.01468	.95227
21	.33855	.01411	.96637
22	.31087	.01295	.97932

23	.25814	.01076	.99008
24	.23807	.00992	1.00000

*posljednji značajni karakteristični korijen

U Tablici karakterističnih korjenova ekstrahiranih Hotellingovom metodom iz matrice interkorelacija varijabli izdvajaju se tri karakteristična korijena koja objašnjavaju 39% zajedničke varijance. Kosokutnom transformacijom dobivena je matrica sklopa, na osnovi koje smo uz matricu strukture definirali latentne faktore.

Tablica 12.

Matrica sklopa

	OBO 1	OBO 2	OBO 3
SLOB 1	-.35	-.06	.63
SLOB 2	.17	.57	.17
SLOB 3	.70	-.15	.10
SLOB 4	.20	-.09	.63
SLOB 5	.13	-.02	.40
SLOB 6	.62	.14	-.07
SLOB 7	.13	.65	-.20
SLOB 8	-.07	.68	-.27
SLOB 9	.71	-.13	-.09
SLOB 10	.59	.19	-.16
SLOB 11	.36	-.46	-.23
SLOB 12	.64	-.09	-.01
SLOB 13	.49	.12	-.10
SLOB 14	.74	-.01	-.07
SLOB 15	.35	-.09	.54
SLOB 16	.44	.12	.25
SLOB 17	-.08	.71	.21
SLOB 18	-.31	.27	.65
SLOB 19	.09	-.13	.65
SLOB 20	.59	-.11	.08
SLOB 21	.15	.26	-.13
SLOB 22	.07	.06	.50
SLOB 23	.61	.23	-.05
SLOB 24	.18	.24	.31

Tablica 13.

Matrica strukture

	OBQ 1	OBQ 2	OBQ 3
SLOB 1	-.09	-.06	.47
SLOB 2	.37	.63	.31
SLOB 3	.71	.02	.39
SLOB 4	.45	.04	.71
SLOB 5	.30	.06	.46
SLOB 6	.62	.27	.21
SLOB 7	.19	.64	-.06
SLOB 8	-.04	.63	-.21
SLOB 9	.65	.02	.20
SLOB 10	.56	.30	.12
SLOB 11	.16	-.41	-.13
SLOB 12	.62	.06	.25
SLOB 13	.47	.22	.12
SLOB 14	.77	.16	.39
SLOB 15	.56	.06	.68
SLOB 16	.57	.25	.45
SLOB 17	.16	.72	.26
SLOB 18	.03	.29	.56
SLOB 19	.34	-.03	.67
SLOB 20	.60	.03	.32
SLOB 21	.15	.28	-.03
SLOB 22	.30	.14	.54
SLOB 23	.64	.36	.24
SLOB 24	.37	.32	.42

Očividno je postojanje tri faktora koje smo definirali ovako:

F_1 = slobodno vrijeme ispunjeno humanitarno—altruističkim i kulturno—kreativnim sadržajima;

F_2 = interes za aktivnosti vezane uz doživljavanje ugone, kroz rekreaciju i zabavu (hedonistički interes);

F_3 = slobodno vrijeme ispunjeno rekreativnim, te tehničkim i manuelnim aktivnostima.

Uspoređujući E i K grupu, očividne su neke ne toliko kvalitativne koliko kvantitativne razlike u ekstrahiranim faktorima. F_3 u K grupi kontaminiran je većim brojem varijabli različite kvalitativne vrijednosti u odnosu prema E grupi. To nas može

upućivati na jednostavniju faktorsku strukturu ekstrahiranih faktora u E grupi, tj. veću neizdiferenciranost interesa u K grupi. Isto tako u K grupi očividna je bolja povezanost varijabli i faktora u kvantiteti, što govori o intenzitetu latentnih faktora.

c) Kongruencija

Tablica 14.

Matrica kongruencije faktora varijabli slobodnog vremena

	OBQ 1	OBQ 2	OBQ 3
OBQ 1	.89	-.03	-.02
OBQ 2	.00	.76	-.01
OBQ 3	.34	.39	.28

Po Fulgosijevu kriteriju samo jedan ekstrahirani faktor F_1 udovoljava postignutim koeficijentom kongruencije, da bismo ga smatrali istovjetnim u obje grupe ispitanika. To znači da je u obje grupe prisutan generalni altruističko—humanitarni interes, koji čak možemo poistovjetiti s osobinom ličnosti i određenim životnim opredjeljenjem, a što ima izuzetno pozitivno društveno obilježje. U grupi maloljetnih delinkventata više je prisutan interes za praktičnim djelovanjem u slobodnim aktivnostima, što odgovara dosadašnjim nalazima o delinkventima kao osobama povećanog dinamizma, energije koja traži usmjerenje, a vjerojatno se radi i o njihovom doživljavanju vlastite vrijednosti i samopotvrđivanja kroz praktično—manuelne sadržaje. Očividno je da je najčešći faktor koji se javlja u obje grupe ispitanika onaj vezan uz zabavu, rekreaciju i hedonističke aktivnosti. To je razumljivo s obzirom na kronološku dob ispitanika. Redukcija tenzije povezana je s osjećajem ugone, koji se može generalizirati na zabavu uopće, a nosi u sebi

određeno rasterećenje. I u istraživanju (Pantić, 1981) u grupi sedamnaestogodišnjaka najviše učešća u varijanci dostiže generalno uzevši faktor zabave, koji u sebi obuhvaća varijable interesa za humor, seks, avanturistički, kockarski, interes za putovanja i sportsko—rekreativni interes.

Ovakvi rezultati potvrđuju prijašnje radove (Pavlič, 1971; Bašić, 1979; Petrović, 1960) o primarno hedonističkim interesima u grupi maloljetnih delinkvenata. Takav podatak u skladu je i s činjenicom lošijeg uspjeha u školi koji maloljetni delikventi zbog socio—ekonomskih i psiholoških faktora ličnosti postižu (Dobrenić, 1975).

Faktor koji se javlja također u oba promatrana uzorka je onaj koji smo nazvali društveno—humanitarnim. Specifičnost humanitarnog interesa u odnosu prema drugim socijalnim interesima (gregarni, politički), očituje se u zaokupljenosti svijesti i bavljenju aktivnostima čiji je cilj da se drugima pomogne, da se samoinicijativno rade "dobra djela". Guilford, (1959) je izolirao humanitarni interes kao profesionalni interes. Odnosi se na određenu altruističku komponentu, želju za pozitivnim odnosom s okolinom. Osobitu pozornost moramo obratiti ovom faktoru u grupi maloljetnih delinkvenata. Takvi maloljetnici obično predstavljaju tzv. marginalne grupe u društvu, kao u statusnom pogledu, tako i u smislu odnosa okoline prema njima. Možda je izražavanje takvih interesa zapravo nesvjestan signal okolini o njihovim potrebama. Takvi maloljetnici obično su niz godina zanemarivani od svoje primarne društvene zajednica obitelji, da bi dolaskom u domove za mušku omladinu ponovno bili u deficitu pažnje koja bi bila primjerena njihovim potrebama. Petrović (1973) nalazi da delinkventna populacija za razli-

ku od nedelinkventne više vrednuje ljubav i iskrenost. I u kontrolnoj grupi nalaze se maloljetnici koji su u još vrlo osjetljivoj dobi života (14, 15 god.) bili odvojeni od obitelji i vrlo često to trajno teško proživljavaju, pa na ovaj način manifestiraju svoje nezadovoljene potrebe za ljubavlju, brigom i pažnjom. I rezultati (Pavlič, 1971) pokazuju da se veći broj faktora kod grupe delinkvenata oslanja na interese s emocionalnim sadržajima, dok je kod nedelinkvenata uravnoteženost između emocionalnog i racionalnog potpunija.

Činjenica je da današnja situacija građanske obitelji smanjuje njezinu edukativnu funkciju, a nadomjestak te funkcije još nisu preuzele druge društvene institucije. Upravo je razvoj temeljnih ljudskih vrijednosti i usvajanje etičkih principa često prepušteno slučaju, a nerijetko i okolnim negativnim činiocima. Zaboravljamo da su često oni koji su najpozvaniji da utemelje buduću ličnost—roditelji, nesposobni za ostvarivanje svoje odgojne funkcije, a u takvim uvjetima razvoja najčešće stradava dijete, ne mogavši se snaći u složenim odnosima svakodnevnog života.

Faktor koji smo nazvali djelatno—produktivnim, velikim nam dijelom može biti pomoć pri profesionalnom usmjeravanju maloljetnika. Djelatno—manuelni interesi upozoravaju na čestu usmjerenost omladine na poslove koji kanaliziraju njihove energetske potencijale, pridonose doživljavanju pozitivne afirmacije, a kroz određeno socijalno priznanje.

5. ZAKLJUČAK

Svrha ovog rada bilo je utvrđivanje i usporedba faktorske strukture interesa maloljetnih delinkvenata i nedelinkvenata. Prvi zaključak koji se nameće je taj da ekspe-

rimentalna grupa (maloljetni delinkventi) postižu u gotovo svim varijablama znatno niže vrijednosti u odnosu prema kontrolnoj grupi, što govori o generalno manjoj zainteresiranosti maloljetnih delinkvenata za sve ponuđene sadržaje iz svakodnevnog života, opću inertnost, apatičnost, nedostatak inicijalne unutarnje motivacije za aktivnost. Međutim, svojim izborom i manifestnim interesima oni ne postižu suprotne vrijednosti u odnosu prema nedenkvennoj populaciji.

Već smo prije konstatirali da je težnja za ugodom i zabavom osnovna preokupacija omladinske populacije općenito, a naročito je to uočljivo kod maloljetnika s poremećajima u ponašanju. Često je to posljedica prihvatanja ugone kao nečeg što im je ostalo nakon neuspjelog pokušaja integracije u okolini, ambivalencije i odsutnosti jasne orijentacije i modela identifikacije, prihvatanja slike o sebi kao nekonformističnoj osobi. Nerijetko su to nesigurni pojedinci, koji na taj način traže

potvrdu vlastite ličnosti, omalovažavajući ulaganje napora za postizanje vlastitog prosperiteta, priznavajući (iako nam se čini samo deklarativno, a ne i stvarno) ugodu, a time često i bunt kao jedini mogući način egzistencije.

Istaknuta je potreba prema emocionalno obojenim sadržajima izražena kroz humanitarno pedagoški interes, koja se javlja u obje grupe ispitanika. Takav podatak možda nas upućuje na osnovni nedostatak odgojno—obrazovnog sistema u ogojnim ustanovama — zanemarivanje primarno odgojne funkcije, formalno nametanje obaveza, bez postupnog uvođenja u internaliziranje iste kao potrebe samog odgajnika. Čini se da bi osnovni naglasak u preodgoju maloljetnih delinkvenata trebao biti u nadoknađivanju odgojnih deficita, stvaranju pozitivnih karakteristika ličnosti, mijenjanju etičkih načela života i egzistencije, a kao rezultat takvog procesa obogaćenja ličnosti došlo bi i do bolje socijalizacije takvih osoba u zahtjevima svakodnevnice.

LITERATURA

1. AJDUKOVIĆ, M.: Utjecaj institucionalnog tretmana na vrijednosne orijentacije delinkvenata, Penološke teme, 1 (1986), 1–2, 49–56.
2. ALLPORT, G. W.: Sklop i razvoj ličnosti, Kultura, Beograd, 1969.
3. BAŠIĆ, J.: Slobodno vrijeme maloljetnih delinkvenata za vrijeme zavodskog tretmana i njihovo uključivanje u makrosocijalne grupe nakon tretmana, Defektologija, 1982, Vol. 18, br. 1–2, 187–195.
4. BAŠIĆ, J.: Aktivnosti slobodnog vremena—immanentni dio odgojnog procesa U: Zbornik radova "Institucionalni tretman osoba društveno neprihvatljivog ponašanja", Republički zavod za socijalni rad SR Hrvatske, Zagreb, 1984.
5. BAŠIĆ, J.: Sadržaji slobodnog vremena djece i omladine s poremećajima u ponašanju prije zavodskog tretmana, Referat pročitan na kolokviju o slobodnom vremenu mladih—Dubrovnik, 1979 (neobjavljeno).
6. BOJANOVIĆ, R.: Dečja interesovanja, Rad, Beograd, 1964.
7. CHATTERJI, S., MUKERJEE, M.: Application of Multivariate analysis to differentiate several groups on the basis of interest, Journal of Psychological Rese-

- arches, 1979, May, Vol. 23 (2), 102–109.
8. DOBRENIĆ, T., POLDRUGAČ, V., SINGER, M.: Porodične prilike maloljetnih delinkvenata, Defektologija, 1975, br. 1, 3–30.
 9. FULGOSI, A.: Faktorska analiza, Školska knjiga, Zagreb, 1984.
 10. GLUECK, CH., GLUECK, E.: Unraveling juvenile delinquency – New York, Commonwealth Fund, 1950.
 11. GUILFORD, P.: Personality, McGraw–Hill, 1959, 448–449.
 12. HARRIS, C. W., and KAISE, H. F.: Oblique factor analytis solutions by orthogonal transformations, Psychometrika, 29, 1964.
 13. HURLOCK, E.: Razvoj deteta, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SR Srbije, Beograd, 1970.
 14. MEJOVŠEK, M.: Struktura ličnosti maloljetnih delinkvenata, Defektologija, 1977, br. 1, 35–93.
 15. PANTIĆ, D.: Interesovanja mladih—I deo, Istraživačko—izdavački centar SSO Srbije, Beograd, 1980.
 16. PANTIĆ, D.: Interesovanja mladih—II deo—rezultati istraživanja, Istraživačko—izdavački centar SSO Srbije, Beograd, 1981.
 17. PAVLIĆ, J.: Razlike v interesih otrok z motnjami v vedenju in normalne populacije otrok, Diplomski rad, Defektološki fakultet, Zagreb, 1971.
 18. PETROVIĆ, M.: Vrednosne orijentacije delinkvenata, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1973.
 19. PETROVIČ, O.: Razlika v interesni usmerenosti med delinkventno in nedelinkventno moško omladino, Prispjevki v psihologiji, Društvo psihologov SFRJ, Slovenska sekcija, Ljubljana 1960, 143–157.
 20. SIMIĆ, M.: Socijalizacija vaspitno zapuštene dece i omladine slobodnim aktivnostima, Materijali sa saveznog seminara sekcije u Krapinskim Toplicama, 1968, Beograd, 1969.
 21. ŠTALEC, J., MOMIROVIĆ, K.: Ukupna količina valjane varijance kao osnov kriterija za određivanje broja značajnih glavnih komponenata, Kineziologija, Zagreb, 1971, Vol. 1, br. 1, str. 79–81.
 22. ZVONAREVIĆ, M.: Psihologija, Školska knjiga, Zagreb, 111–112.

Summary

The establishment of certain population's can give us descriptive information about their characteristics in general, and it can help us indirectly when making conclusions about different personality aspects. The purpose of this paper was to establish the interest structure of the juvenile delinquents and non-delinquents. For this purpose a questioning of 122 juvenile delinquents who were in the educational institutions for male-youth from 1st January, 1985 to 31st December 1985 in the Socialist Republic of Croatia. The control group of the questioned were patronised persons from pupil's homes in the Zagreb town. These are the factors that appear most often in the observed groups of variables: entertainingly recreational socially humane, and actively productive. In no group of variables the satisfactory congruence of all the extracted factors has been achieved. The juvenile delinquents have shown more interest for dynamic and exciting hedonistic activities.

It seems that the main emphasis for reeducation of the juvenile delinquents should be in the compensation of the educational deficits, positive personality characteristics, the changing of the ethical living principles, and as a result of that process it would come to the socialisation of such persons in the demands of everyday life.